

Brdy otevřené

IVAN MATĚJKA

Božen patřila k překrásným pravěkým hradištím...

„Olymp kraje“ – Plešivec v době bronzové

Brdy se opět otevírají veřejnosti. Byla z nich sňata klatba uzavřeného, zakázaného prostoru. Monografie Střední Brdy – Hory uprostřed Čech přichází jako na zavalanou.

Kniha o středních Brdech je psaná odborníky. Mezi autory najdeme specialisty na geologii a klimatologii, krajinného ekologa, biologa, zooložku... Přesto je to kniha určená (především) pro laiky. Číst by ji měli i politici, kteří budou o dalším osudu Brd rozhodovat.

„Nepíšeme encyklopedii, ve které je na třech řádcích zmíněno úplně všechno, ale popisujeme zejména bohatství a vývoj přírody. Vždyť jenom historické památky této oblasti, hornická či vojenská historie, úpravy toků a nádrží by vydaly na celé další knihy, které snad napíše povolanejší autoři,“ čteme v úvodu. Což ovšem neznamená, že by se kniha, nedotýkala i lidské historie, lidských osudů. Naopak. Člověk je tu vnímán jako činitel, který tuto oblast ovlivnil a do určité míry vytvořil. „Neřešíme stavební vývoj Teslínského kláštera, ale potřebujeme znát rozsah středověké kolonizace. Jde nám o nalezení cest správné ochrany a využitelnosti území, tedy o pohled směřující z minulosti do budoucnosti.“

Takovému přístupu odpovídá i velkorysá výprava publikace, která kombinuje fotografie, mapy a schémata, a ilustrace Renáty Fučíkové, obrazové rekonstrukce dávných událostí, které jakoby rozvíjely malířskou a mytickou tradici díla Jaroslava Panušky a Jana Konůpka. „Myslíme si, že vztah ke krajině si budujeme někdy od mateřské školy, a proto se snažíme vytvořit knihu, ve které si děti mohou listovat a prohlížet obrázky a větší děti a dospělí číst,“ míní autoři. Soudím, že se jim záměr vydařil.

Právě ohledy na laické čtenáře vedou autory k tomu, že i v pasážích, které jsou detailněji odborné,

užívají jednoduchý, srozumitelný jazyk, nezátížený odborničením – ostatně to, že kolektiv vedl Václav Cílek, mnohé naznačuje. Text často spěje až do hájemství eseje. Ale příjemné je i prokládání delších textů drobnějšími, zajímavými příběhy a také citáty z jiných knih, namnoze i beletristických.

„Pro označení Brd nepoužíváme vědecké termíny jako Brdská soustava nebo Brdská vrchovina, protože pro místní lidi, ale i pro měkkýše, rysa či lišejníky se jedná o hory či pohoří,“ stojí ve vstupním textu. „Brdy jsou prostě hory a jako jediné neleží v pohraničním kruhu Čech, ale společně s jím podobnými Železnými horami a Žďárskými vrchy někde uprostřed České republiky.“

Pod pojem Brdy bývá zahrnováno poměrně rozmanité území, které začíná snad už někde u Zbraslavi a končí téměř u Plzně. Autoři se věnují podstatně menší, přesněji vymezené části hor. „Střední Brdy se v podstatě kryjí s širšími hranicemi bývalého vojenského újezdu. Dnes jsou v podstatě určeny hranicí velkého lesního ostrova. Dřív bývaly rovněž nazývány Centrální Brdy. Jedná se o nejvyšší část pohoří, jejímž jádrem byla již od středověku oblast nazývaná Baštiny. Střední Brdy jsou neúrodné a téměř bez pravěkých památek. Ale i pozdější osídlení mívalo charakter potulných táborů uhlířů a dehtařů, pomíjivých lesních usedlostí a několika obcí. Z nich část zanikla kvůli tvrdým životním podmínkám již koncem středověku, zbylé z mapy vymazal postupně se rozšiřující vojenský újezd. Pro tuto oblast je charakteristické vlnivé lesní moře, nevýrazné ploché vrcholky a hlavně hřbítky, skály a suťová pole.

Důležitá ani tak nejsou jednotlivá místa, ale celkový charakter prázdné a neobydlené krajiny.“ A ta krajina má tři dominanty, tři nejvíc nápadné vrcholky – Plešivec nad Rejkovicemi, Žďár u Rokycan a Třemšín. Na nich bývala pravěká hradiště, „která byla osídlena skoro stejně dlouhou dobu, jakou trvá i samotné město Praha“.

Zmínka o pravěku vyvolává u Václava Cílka hned vzpomínku na Jaroslava Panušku, rodáka z Hořic, jenž maloval „nádherné oparem zastřené obrazy o zániku mamutů, neolitických vesnicích a obřadech ohně, ale i veselé a zároveň hrůzostrašné vize dlouhých rukou, zemřelých, kteří si přicházejí pro svoji ukradenou lebku, a mlčných děsů malých dětí“. A na spisovatele Karla Sezimu či dalšího malíře, Jaroslava Hněvkovského, ale také na Františka Alexandra Hebera, dnes

snad znovu objeveného autora monumentálního díla o českých hradech. Opomenut nemůže být ani pozdní symbolistní básník a vizionář Rudolf Richard Hofmeister z Rožmitálu, kterého můžeme považovat za předchůdce sci-fi. Zkrátka, Brdy se mají čím chlubit i v rovině umění. Kniha není sice kulturním místopisem Brd, ale autoři nemohou tyto stopy opominout, chtějí-li, jak deklarují, nalézt základní motivy genia loci kraje, neboť ten se nutně „vlil do tvorby těch místních umělců, kteří byli se zdejší krajinou silně provázáni“. Pozoruhodná je v tomto směru i kapitola pojednávající o loveckém zámečku Tři trubky ležícím na louce nad Padršským potokem nedaleko od Strašic, který donedávna fungoval jako ubytovna pro armádní hosty i seminární a plánovací centrum. Jeho autorem je Camillo Sitte, významný ur-

banista, autor regulačních plánů Liberce, Olomouce či některých částí Ostravy, ale i plánů nových čtvrtí a dopravní situace pro Benátky, Istanbul či Mnichov. Brdy tedy skrývají pozoruhodná tajemství všelikého druhu...

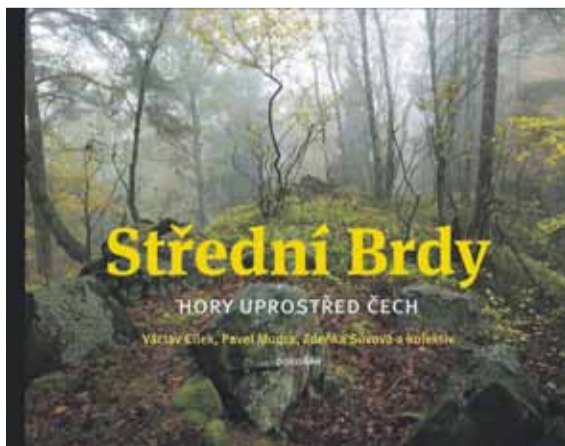
Na stránkách knihy poznáváme krajinu, její jedinečný přírodní ráz, floru a faunu, dávnou i novější historii... A tím vším prolíná i skutečnost, že tato část republiky sloužila po dlouhá desetiletí jako uzavřený vojenský prostor (dojde i na citaci TGM: „Krása Brd by nám nebyla nic platná, kdybychom ztratili svobodu.“). Přítomnost armády a vojenská činnost nemohly neovlivnit i přírodní poměry v Brdech.

Jeden příklad za všechny. V Brdech se díky vojenské aktivitě vytvořila vhodná stanoviště pro starobylé vyhlížečijich tvorečka jmenem listonoh letní (Triops cancriformis), který nás přenáší miliony let zpátky, do vzdáleného triasu. Vhodné biotopy pro tohoto jinak kriticky ohroženého krajinné hlavě díky činnosti armády na takových místech, jako jsou vojenské autoškoly a tankové střelnice. Co s tím však ve chvíli, kdy se vojenský prostor otevírá veřejnosti. Trojice autorů druhé části knihy nazvané Brdský život – od lišejníků až k rysovi má recept: „Po zrušení vojenského prostoru je tedy pro zachování tohoto unikátního korýše potřeba obnovovat deprese, ve kterých by se mohl následně rozmnožit. Nabízí se např. pojezdy vojenské či jiné těžké techniky, případně atraktivnější akce typu motokrosové závody, nejlépe v obdobích vegetačního klidu. Podstatné je také zachovat původní charakter lesních cest, tedy zamezit jejich zpejňování, odvodňování nebo zasypávání

prohlubní. Dalším nesnadným úkolem je udržet bezlesí a zabránit zarůstání a zazemnění kaluží. Periodické tůně samozřejmě neobývají pouze listonohové, důležité je jejich zachování také pro další organismy. Z brdských žab můžeme uvést především kriticky ohroženou kuřku žlutobřichou (Bombina variegata), drobné tůně v krajině jsou však místem rozmnožování podstatné části našich obojživelníků.“

O pohled směřující z minulosti do budoucnosti usiluje kniha, i v jiných pasážích. Najdeme tu například náčrt možného turistického rozvoje Brd i širšího kraje kolem nich. „Návštěvnícký obraz Brd bychom proto budovali na pojmech, jako je výjimečně čisté lesní prostředí či tajemný lesní komplex uprostřed Čech s několika pravěkými sídly a horskými svatyněmi a na obvodu obklopený velice bohatou a atraktivní kulturní krajinou s řadou památek, jako je příbramská Svatá hora, důlní skanzen na Březových Horách, hamr v Dobřívě, klášter ve Svaté Dobrotivě, okolní muzea v Rokycanech, Strašicích, Březnici a Rožmitálu, a mnoha dalšími pozoruhodnými místy, jako je Kozelecké poleší či rybníční krajina směrem k Blatné, Nepomuku a Žinkovům. Do budoucnosti by stálo za to uvažovat o jednotné návštěvnícké strategii pro Český kras, Křivoklátsko a Brdy a síť většinou málo známých, ale kvalitních přírodních parků, a to pod heslem naučit lidi jezdit do středních Čech a na jejich pomezí a trávit zde dovolenou...“

Kniha je zajímavá, poučná, inspirativní, čtivá. Pokud ve čtenáři probudí i touhu téma poznávat dál, hlouběji a detailněji, je na konci k dispozici komentovaná bibliografie.

Václav Cílek, Pavel Mudra, Zdenka Sůvová a kol.: Střední Brdy – hory uprostřed Čech. Ilustrace Renáty Fučíkové. Dokořán, 184 stran, 499 Kč, ISBN 978-80-7363-720-0.

Kniha, která vyšla těsně před Vánoci, je momentálně rozebrána. Dotisk je připraven na 16. února.